homo erat eum dixiſſe. Vado & venio ad vos, ſubiecit atque ait: F { Si diligeritis me, gauderitis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me eſt. Per hoc ergo filius non eſt æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrem, a quo & venturus eſt, iudicaturus viuos & mortuos. Per illud, in quo eſt æqualis gignenti, numquàm recedit a patre, ſed cū illo eſt vbique totus pari diuinitate quam nullus continet loc⁹. Ipſe ergo filius Dei æqualis patri in forma Dei, quia ſemetipſum exinaniuit: non formā Dei amittens, ſed formā ſerui accipiens, maior eſt etiam ſeipſo, quia maior eſt forma Dei quę amiſſa non eſt quàm

trem, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & G ſicut mandatum dedit mihi pater. ſic facio. Surgite, eam⁹ hinc.

forma ſerui, quæ accepta eſt. Hæc igitur eſt forma ſerui, in qua Dei filius minor eſt non patre ſolo, ſed etiam ſpiritu ſancto, ſecundùm hanc formam ſerui puer Chriſtus etiam parentibus minor erat, quando paruus, maioribus ſicut ſcriptum eſt, ſubditus erat. Agnoſcamus igitur geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam, ſcilicet, qua æqualis eſt patri, & humanam qua maior eſt pater, vtrūque autem ſimul, non duo, ſed vnus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas, ſed trinitas Deus. ideo ergo dixit. Si diligeritis me, gauderitis vtique, quia vado ad patrem. quia naturæ humanæ gratulandum eſt, eo quòd ſic aſſumpta eſt a verbo vnigenito, vt immortalis cōſtitueretur in cœlo, atq; ita fieret in terra ſublimis, vt incorruptibilis puluis ſederet ad dexteram patris. Quis non hinc gaudeat, qui ſic diligit Chriſtum, vt ſuam naturam iam immortalem gratuletur in Chriſto, atque ipſum ſperet futurum eſſe per Chri-

Vltra med. ſtum? H I L A. 9. de Trinita. vel aliter. Si donantis auctoritate H pater maior me eſt, numquid per doni confeſſionem minor filius eſt? Maior itaque donans eſt, ſed minor iam non eſt, cui vnum

Homi. 74. eſſe donatur. C H R Y. vel aliter. Nondum nouerant Apoſtoli quid ſit reſurrectio, quam prædixerat dicens. { Vado & venio ad vos. } Neque qualem oportebat de eo opinionem habebant, patrem vero magnum eſſe æſtimabant. Dicit igitur eis. Etſi de me formidatis, quòd me defendere nequeam, neque confiditis, quòd poſt crucem rurſus vos videam: tamen audientes quoniam ad patrem vado lætandum vobis eſt. quoniam ad maiorem vado, & potentem omnia verſuta diſſoluere. Hæc autem omnia ad imbecillitatem diſcipulorum dicebatur. Et ideo ſubdidit. { Et nunc dixi

Tract. 79. vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. A V G V S. Quid eſt hoc, cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum eſt? Hæc eſt enim laus fidei, ſi quod creditur nō videtur. nam & ille cui dictum eſt. Quia vidiſti, credidiſti, aliud I vidit, aliud credidit: vidit hominem, credidit Deum. Sed ſi dicūt credi quæ videntur, ſicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe credidiſſe: non tamen ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex rebus quæ videntur acquiritur in nobis, vt ea credantur quæ non videntur. Illud itaque dicit. { Cum factum fuerit. } quòd eū poſt mortem viſuri erant viuentem, & ad patrem aſcendentem, quo viſo, fuerant credituri quòd ipſe eſſet Chriſtus fili⁹ Dei, qui hoc potuit facere, & prædicere antequam faceret. Credituri autē hoc, non fide noua, ſed aucta, aut certe cum mortuus eſſet, defecta,

Vbi ſupra, cum reſurrexiſſet, refecta. H I L A. 9. de Trinita. Gloriæ autem reſumendæ meritum, continuo ſubiecit dicens. Iam non multa loquar vobiſcum. B E D A. Ideo hoc dicebat, quoniam iam inſtabat tempus, vt compræhenderetur, & ad mortem traderetur. Venit enim princeps mundi huius. A V G. Quis niſi dia-

Tract. eodē. bolus? non autem creaturarum, ſed peccatorum princeps eſt diabolus. Vnde apoſtolus cum dixiſſet aduerſus rectores mundi, ſequenti verbo expoſuit, quid dixiſſet mundi, cum ſubiungit tene K brarum harum, ideſt hominum impiorum. Et in me non habet quicquam. Quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tāquam ei diceretur. Cur ergo morieris, ſi non habes peccatum, cui debetur mortis ſupplicium? continuo ſubiungit. { Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc. } Diſcumbens enim diſcumbentibus loquebatur. Eamus autem dixit ad illum locum. vnde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, ſed habebat

Cap. 11. vt moreretur, mandatum patris. A V G V S. contra Arrianos. Quòd autem voluntati & præcepto patris obediens eſt filius, nec in hominibus demonſtrat diuerſam imparemque naturam patris præcipientis, & filii obedientis, huc accedit, quòd Chriſtus non tantum Deus eſt, qua natura æqualis eſt patri, ſed etiam ho-

Hom. 75. mo, qua natura minor eſt patre. C H R Y S O S T O M V S. Vel hoc quod dicit. { Surgite, eamus hinc. } principium eſt alterius ſententiæ, conſequens enim erat eos formidare, & a tempore, & a loco in villa manifeſte exiſtentes: etenim nox profunda erat, & erat conſequens eos non attendere his quæ dicebantur, ſed ſemper circumuoluere oculos, & imaginari eos qui aggreſſuri eos erant, & maxime audientes. { Adhuc modicum vobiſcum ſum. Et venit princeps mundi huius. Quia igitur hæc, & huiuſmodi audientes, turbabantur, vt mox capiendi ducit eos in locum alium, vt æſtimantes ſe in cautela eſſe cum ocio de reliquo audiant: magna enim dogmata erant audituri.

CAP. XV.

EGO ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt, Omnem palmitē in me non ferētem fructum, tollet eū, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Iā vos mundi eſtis pp ſermonem quē locutus ſum vobis.

CAPVT XV.

Vbi ſupra. HILA. 9. de Trinitate. Ad conſummandæ corporeæ paſſionis ſacramentum per dilectionem efficiendi mandati paterni feſtinat exurgens: corporeæ tamen aſſumptionis ſtatim myſterium pandens, per quam ei tamquàm in vite modo palmites ineſſemus, adiecit: { Ego ſum vi-

Tra. 80. tis vera. } A V G V S T. Quod ſecundum hoc dicit, quòd eſt caput eccleſiæ, noſque membra eius, homo Chriſtus Ieſus. Vnius quippe naturæ ſunt vitis & palmites, ſed cum dicit. { Ego ſum vitis vera, numquid vt adderet vera, ad eam vitem retulit, vnde iſta ſimilitudo tranſlata eſt? Sic autem dicitur vitis per ſimilitudinem, non per proprietatem, ſicut agnus, ouis, & cætera huiuſmodi, vt ipſa ſint vera, ex quibus ducuntur iſtę ſimilitudines. Sed dicendo. { Ego ſum vitis vera, } ab illa ſe diſcernit, cui dicitur. Quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena? Nam quo pacto eſt vitis vera, quæ expectata eſt vt faceret vuam,

Vbi ſupra. fecit autem ſpinas? H I L A R I V S 9. de Trinitate. Sed a corporeæ huius humilitatis aſſumptione formam paternæ maieſtatis alienans, agricolam patrem curioſum huius vitis oſtendit di-

Serm. 59. cens. { Et pater meus agricola eſt. } A V G V S T I N V S. de Verb. domini. Colimus enim Deum, & colit nos Deus, ſed ne Deum colimus, vt non meliorem eum faciamus, colimus enim eum adorando, non arando. Quòd autem ille nos colit, meliores nos reddit. Cultura ipſius eſt in nos, quòd non ceſſat verbo ſuo extirpare mala ſemina de cordibus noſtris, aperire cor noſtrum tamquàm aratro ſermonis, plantare ſemina præce-

Hom. 75. ptorum, expectare fructum pietatis. C H R Y S O S T O M V S. Et quia Chriſtus ſibi ſufficiens diſcipuli vero multo indigent agricolæ auxilio: propterea de vite nihil dicit, ſed de palmitibus cū ſubdit. { Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Fructum autem hic vitam occulte inſinuat, oſtendens, quòd

Vbi ſupra. ſine operibus non poteſt aliquis eſſe in eo. H I L A. 9. de Trinita. Inutiles autem & infructuoſos palmites deſecans, deputabit ardoribus.

Hom. 75. C H R Y. Et quia etiam qui valde virtuoſi ſunt, indigent agricolæ opere, adiungit. { Et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Hoc dixit propter tribulationes eorum, quæ tunc inducebantur: oſtendens quòd tentationes fortiores eos faciebant, ſicut & purgare: hoc eſt circuncidere palmitem, cū

Tract. 80. magis germinare facit. A V G V S T I N V S. Quis autem eſt in hac uita ſic mundus, ut non ſit magis magiſque mundandus? Vbi ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus. Mundat itaque mundos, ideſt fructuoſos, ut tanto ſint fructuoſiores, quanto ſunt mundiores. Secundum hoc ergo uitis eſt Chriſtus, quod ait. { Pater maior me eſt, ſecundum illud autem quod ait. { Ego & pater unum ſumus, & ipſe agricola eſt. Nec tales quales ſunt qui extrinſecus operando exhibent miniſterium, ſed talis, ut det etiam intrinſecus incrementum. unde continuo etiā ſeipſum mundatorem palmitum oſtendit dicens. { Iam uos mūdi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis. Ecce ipſe mundator eſt palmitum, quod eſt agricolæ, non uitis officium. Sed quare non ait. Mundi eſtis propter baptiſmum, quo abluti eſtis, niſi quia & in aqua uerbum mundat? Detrahe uerbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit uerbum ad elementum & fit ſacramentum. unde iſta tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente uerbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Nam in ipſo uerbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud uirtus immanens. Hoc uerbum fidei tantum ualet in eccleſia Dei, ut per ipſum credentem, offerentem, benedicentem, tingentem mundet infantē, quāmuis credere non ualentē. C H R Y S O S T O M V S. Vel dicit. Mundi eſtis, propter ſermonem, quem locutus ſum uobis, ideſt illuminati doctrina iam ſuſcepiſtis, & a Iudaico errore eruti eſtis.

Hom. 75. C H R Y. Quia iam mundos eos dixerat propter ſermonem quē A locutus fuerat eis, docet quòd oportet de reliquo incipere ea, quæ ab eis ſunt: & ideo dicit. { Manete in me, & ego in vobis. }

Tract. 81. A V G V S T. Non eo modo illi in ipſo, ſicut ipſe in illis, vtrumque enim prodeſt, non ipſi, ſed illis. Ita ſunt quippe in vite palmites, vt viti non cōferant, ſed inde accipiant vnde viuant. Ita vero vitis eſt in palmitibus, vt vitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis, ac per hoc, vt manentem in ſe haberent Chriſtum, & manerent in Chriſto, diſcipulis prodeſt vtrūque, non Chriſto, vnde ſubdit. { Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis. } Magna

b Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructū a ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me mā̃ſeritis. Ego ſum uitis, & uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo: hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere. Siquis in me non manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, B & areſcet, & colligent eum & in ignem mittent & ardet. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcumque uolueritis petetis, & fiet uobis.

c In hoc clarificatus eſt pater meus, ut fructum plurimum afferatis. & efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur.

gratiæ commendatio, corda inſtruit humilium, ora obſtruit ſuperborum. Nonne huic reſiſtunt veritati, ad bona opera facienda Deum ſibi neceſſarium non putantes, non aſſertores, ſed præcipitatores liberi arbitrii? Qui enim a ſemetipſo ſe fructum æſtimat ferre, in vite non eſt. Qui in vite non eſt, in Chriſto non eſt, qui in Chriſto non eſt, Chriſtianus non eſt. A L C V. Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos ſua gratia liberauit, & ſuo auxilio prouehit, vt fructum plus afferre valeamus. vnde cum repetitione & ſuperiorum explanatione ſubdit. { Ego ſum vitis, & vos palmites. Qui manet in me. } credendo, obediendo, perſeuerando. { & ego in eo. } il- C luminando, ſubueniendo, perſeuerantiam donando. Hic, &

Trac. eodē. non alius. { Fert fructum multum. A V G V S T I N V S. Sed ne quiſquam putaret ſaltem paruum aliquem fructum poſſe a ſemetipſo palmitem ferre, ſubdit. { Quia ſine me nihil poteſtis facere. } non ait parum poteſtis facere, quia niſi palmes in vite manſerit & vixerit, de radice quantumlibet fructum a ſemetipſo non poteſt ferre. Quàmuis autem Chriſtus vitis non eſſet, niſi homo eſſet: tamen iſtam gratiam palmitibus non præberet, niſi

Ho. eadem. etiam Deus eſſet. C H R Y S O S T O M V S. Vide ergo filium non minus patre conferentem ad diſcipulorum procurationem. Nam pater quidem purgat, ipſe vero in ſe tenet, quod facit palmites fructificare. Sed tamen & purgare filii monſtratum eſt eſſe, & manere in radice eſt patris, qui radicem genuit. Igitur magnum quidem damnum eſt nihil poſſe facere, verum non vſq; ad hoc ſiſtit, ſed vlterius producit ſermonem dicens: { Siquis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, ideſt agricolæ non potietur manu. { Et areſcet. } hoc eſt: Si quid habebat a radi- D ce, amittet, denudatus eius auxilio, & vita. Et colligent eum. }

Trac. eodē. A L C V I N V S Meſſores Angeli & in ignem æternum, ſcilicet mittent, & ardet. A V G V S T I N V S. Ligna enim vitis tanto ſunt contemptibiliora, ſi in vite non manſerint, quanto glorioſiora ſi manſerint vnum ex duobus palmiti congruit, aut vi-

Ho. eadem. tis, aut ignis, ſi in vite non eſt, in igne erit. C H R Y S O S T. Deinde oſtendens quid eſt manere in eo, ſubdit. { Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. } Eam enim quæ per opera oſtenſionem quę-

Trac. eodē. rit. A V G V S T I N V S. Tunc enim ſunt dicenda verba eius in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quę promiſit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non computatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Quid autem velle poſſunt manendo in Saluatore, niſi quod non alienum eſt a ſalute? Aliud quippe volumus, quia ſumus in Chriſto, & aliud volumus, quia ſumus adhuc in hoc ſæculo. De manſione autem huius ſæculi nobis aliquando ſurrepit, vt hoc petamus quod nobis non expedire neſcimus. Sed abſit, vt faciat nobis ſi maneamus in Chriſto, qui non facit quando petimus, niſi quod expedit nobis. Ad verba autem eius pertinet oratio Pater noſter, ab huius orationis verbis & ſenſibus non recedamus in petitionibus noſtris, & quicquid petimus, fiet nobis.

Ho. eadem. c ¶ C H R Y. Oſtendit ſupra dominus, quoniam qui eis inſidiabantur ardebunt, non manentes in Chriſto: deinde oſtendens, quoniam ipſi inexpugnabiles erunt: ita ſcilicet vt multum fructificent, ait. In hoc clarificatus eſt pater, vt plurimum fructum afferatis, } quaſi dicat. Si ad gloriam patris pertinet, quòd vos fructificetis, non contemnet gloriam ſuam, qui autem fructum facit, ille eſt diſcipulus Chriſti. vnde ſubdit. { & efficiamini mei diſcipuli. T H E O. Fructus autem Apoſtolorum ſunt gentes, quæ per eorum doctrinam aſtrictæ ſunt fidei: necnon ad Dei redactæ ſunt gloriam. A V G V S T. Siue enim clarificatus, ſiue glorificatus di- *Tract. 82.* catur, ex vno verbo græco vtrumque tranſlatum eſt. Doxa ergo græce dicitur, latine gloria eſt: quod ideo commemorandum putaui, ne hoc noſtræ gloriæ tribuamus, tā quàm ex nobiſipſis habeamus, eius eſt enim hæc gratia, & ideo in hoc non noſtra, ſed eius eſt gloria. A quo enim faciemus fructum, niſi ab illo, cuius miſericordia præuenit nos? vnde ſubditur. { Sicut dilexit me pr̄, & ego dilexi vos. } Ecce vnde ſunt nobis opera bona. nam vnde nobis eſſent, niſi quia fides per dilectionem operatur? vnde autem diligeremus, niſi prius diligeremur? Quod autem ait. { Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. } non æqualitatem naturæ oſtendit noſtræ & ſuæ, ſicut eſt patris & ipſius, ſed gratiam, qua mediator eſt Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Mediator quippe monſtratur, cum dicit. { Pater dilexit me, & ego vos. } Nam pater vtique diligit & nos, ſed in ipſo. C H R Y S O S T O M V S. *Ho. eadem.* Si igitur pater amat nos, confidite. ſi patris eſt gloria, fructificate. Deinde vt non pigros eos faciat, ſubdit. { Manete in dilectione mea. } Qualiter autem hoc erit, oſtendit ſubdens. { Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea. A V G V S T I N. *Tra. eodem.*

C Quis ambigat ꝙ dilectio præcedat obſeruantiā præceptorum? vnde enim præcepta ſeruet non habet, qui non diligit: quòd ergo hic ait. oſtendit non vnde dilectio generetur, ſed vnde monſtretur, vt nemo ſe fallat dicendo, quòd eum diligat ſi eius pręcepta non ſeruat, quàmuis quod dicit { manete in dilectione mea, } non apparet quam dixerit dilectionem, vtrum qua eum diligimus, an qua ipſe nos diligit, ſed ex verbo ſuperiore dinoſcitur. Dixerat quippe. { Ego dilexi vos, } & continuo ſubiecit. { Manete in dilectione mea. } Illa ergo qua dilexit eos. Quid eſt ergo, Manete in dilectione mea, niſi manete in gratia mea? Et quid eſt, Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, niſi ex hoc ſcietis quòd in dilectione mea, qua vos diligo manetis, ſi mea præcepta ſeruatis? Non ergo ut nos diligat, prius præcepta eius ſeruamus, ſed niſi nos diligat, præcepta eius ſeruare non poſſumus. Hæc eſt gratia, quæ humilibus patet, ſuperbos latet. Sed quid illud eſt quod adiungit, { Sicut & ego præcepta patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione? } utiq; eā hic D dilectionem patris intelligi uoluit, qua eum diligit pater. Sed numquid & hæc gratia intelligenda eſt, qua pater diligit filium, ſicut gratia eſt qua nos diligit filius, cum ſimus nos filii gratia non natura, unigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiam in ipſo filio ad hominem referendum eſt? Ita ſane. nam dicendo. { Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos } grātiam mediatoris oſtendit: mediator autem Dei & hominum, non inquantum Deus, ſed inquantum homo eſt Chriſtus. Igitur hoc recte poſſumus dicere, quòd cum ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad perſonam tamen filii Dei per gratiam pertinet, qua nulla eſt maior, nulla prorſus æqualis. Neque enim illam ſuſceptionem ulla hominis merita præceſſerunt, ſed ab illa ſuſceptione merita eius cuncta cœperunt. A L C V I N V S. Quæ autem præcepta dixerit exponit Apoſtolus dicens. Chriſtus factus eſt obediens E patri uſque ad mortem, mortem autem crucis. C H R Y S O S T O M V S. Deinde quia futura paſſio, & triſtia uer- *Homi. 76.* ba interruptura erant eorum lætitiam, ſubiungit. { Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur, } quaſi dicat. Et ſi incidat triſtitia, hanc auferam, ut ad finem ueniat gaudium. A V G V S T I N V S. Quod eſt autem gaudium Chriſti in nobis, niſi quòd dignatur *Tomo. 83.* gaudere de nobis? Et quod eſt gaudium noſtrum quod dicit implendum, niſi eius habere conſortium? Gaudium autem iam ipſe perfectum de nobis habebat, quando nos præſciendo, & prædeſtinando gaudebat, ſed illud gaudium in nobis non erat, quia nec nos in quibus eſſe poſſet, eramus. cœpit autem eſſe in nobis quando uocauit nos. Et hoc gaudium noſtrum merito dicimus, quo nos beati futuri ſumus, quod inchoatur in fide renaſcentium, implebitur in præmio reſurgentium.

d ¶ THEO. Quia prædixerat, ꝙ ſi mādata mea cuſtodieritis, tunc in me ꝑmanebitis: hic oſtendit quæ mandata obſeruare oporteat dicens. { Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem. Hom.27. GREG. in Hom. Cum aūt cuncta ſacra eloquia dominicis ſint plena præceptis, quid eſt quod de dilectione quaſi de ſpeciali mandato hic dicit, niſi q̄a omne mandatum de ſola dilectione eſt, & omnia præcepta vnū ſunt, quia quicquid p̄cipitur in ſola charitate ſolidatur, vt .n. multi arboris rami ex vna radice ꝓdeūt, ſic multæ virtutes ex vna charitate generantur. Hæc habet aliquid viriditatis ramus boni operis: ſi nō Tract. 83. manet in radice charitatis. AVG. Vbi ergo charitas eſt, quid eſt qđ poſſit deeſſe? Vbi aūt nō eſt, q̄d eſt qđ poſſit ꝓdeſſe? Diſcernit aūt iſta dilectio ab ea qua ſeinuicē diligūt hoīes, ſicut hoīes. vnde adiūctū eſt. Sicut dilexi vos. Vt q̄d enim nos dilexit Chr̄s, niſi vt poſſimus regnare cū Chr̄o? Ad hoc ergo & nos inuicē diligamus, vt dilectionē noſtrā diſcernamus a cæteris, qui nō ad hoc ſeinuicē diligunt, vt Deus diligatur, quia nec vere diligunt. Qui autem ſe Ho.eadem. propter habendum Deum diligunt, ipſi ſe diligunt. GREG. Vna autem & ſumma eſt probatio charitatis, ſi & ipſe diligatur qui aduerſatur. nam & ipſa veritas & crucis patibulum ſuſtinet: & tamē ipſis ſuis perſecutoribus affectum dilectionis impendit dicens. Pater ignoſce illis q̄a neſciunt quid faciunt. cuius dilectionis ſummā exprimit cum ſubiungit. { Maio. hac dil. ne ha. q̄ vt ani. ſuam po. quis pro amicis ſuis. } Mori pro inimicis dn̄s venerat, & tamen poſiturum ſe animam pro amicis dicebat, vt nobis oſtenderet, quia cum diligendo lucrum facere de inimicis poſſumus, etiam ipſi amici ſunt, qui perſequuntur. AVG. Quia ergo ſuperius dixerat: Tract.84. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos: fit ex hoc conſequens quod idem Ioannes in Epiſtola ſua dicit, vt quemadmodum Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Hoc martyres ardenti dilectione fecerunt: ideo ad menſam Chriſti, non ſic eos commemoramus quemadmodum alios, vt etiam pro eis oremus, ſed magis vt eorū veſtigiis hereamus. Talia enim ſuis fratribus exhibuerunt, qualia de dn̄i menſa pariter acceperunt. GREG Qui vero tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicā ſuam, qualiter in perſecutione daturus eſt animam ſuam? Virtus ergo charitatis, vt inuicta ſit in perturbatione, nutriatur per miſericordiam in tranquillitate. Cap.8.in fi. AVG. 8. de Trini. Ex vna aūt eademque charitate Deū proximūque diligimus, ſed Deum propter Deum: nos autem & proximum propter Deum. Cum ergo duo ſint præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & Prophetæ, dilectio Dei & proximi non immerito plerumque ſcriptura pro vtroque vnum ponit, quia qui diligit Deū conſequens eſt, vt faciat quæ præcepit Deus. Conſequens ergo eſt, vt proximum diligat, quia & hoc præcepit Deus: vnde & hic ſequitur: { Vos amici mei eſtis ſi feceritis quæ p̄cipio vobis. } Cap.11. GRE. 27. Mor. Amicus quippe quaſi animæ cuſtos dicitur. vnde non immerito qui voluntatem Dei cuſtodire in præceptis illius dicitur: eius amicus vocatur. Tract. 85. AVG. Magna dignatio cum ſeruus bonus eſſe non poſſit, ſi præcepta dn̄i ſui non fecerit, hinc amicos ſuos voluit intelligi. vnde boni ſerui poſſunt probari. Poteſt igitur eſſe & ſeru' & amicus, qui ſeruus eſt bonus. Quō autem intellecturi ſumus & ſeruum, & amicum eſſe ſeruum bonū declarat, cum ſubdit. { Iam non dicam vos ſeruos, quia ſer. ne. quid fa. do. eius. } Itaque tunc ſerui non erimus, quando boni ſerui fuerimus. Numquid ſeruo bono & probato dn̄s eius, non etiam ſua ſecreta committit? Sed ſicut ſunt duo timores, ſic ſunt duæ ſeruitutes. Eſt timor, quem perfecta charitas mittit foras, in quo etiam eſt ſeruitus ſimul foras cum ipſo timore mittenda. Et eſt alius timor caſtus, permanens in ſæculum ſæculi. Ad primam ergo ſeruitutem ſeruos pertinentes intuebatur dominus dicens: { Iam non dicam vos ſer. quia ſer. neſcit quid fa. do. eius. } Non ille vtique ſeruus ad timorem pertinens caſtum, cui dicitur Euge ſerue bone, intra in gaudium dn̄i tui, ſed ille ſeruus pertinens ad timorē foras a charitate mittendum, de quo alibi dicitur. Seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Quoniā itaq; dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, vt miro modo ſerui, nō ſerui eſſe poſſimus hoc dn̄m facere ſcimus, hoc ſeruus ille neſcit, qui neſcit quid faciat dn̄s eius. & cum aliquid boni facit: ſic extollitur quaſi hoc ipſe faciat, & non dominus eius, & in ſe, & non in domino gloriatur. Sequitur. { Vos autem di. ami. quia omnia quæcūq; audiui a patre meo nota feci vobis. THEO. q.d. Seruus non nouit conſilia ſui domini: vos autem cum amicos reputem, ſecreta mea

d Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicē ſicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionē nemo habet, q̄ vt aīam ſuā quis ponat pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos. quia ſeruus neſcit quid faciat dn̄s eius. Vos aūt dixi amicos. quia oīa quęcūque audiui a pr̄e meo, nota feci vobis. Nō vos me eligiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis, & fructū afferatis. & fructus veſter maneat. vt quodcūq; petieritis patrem in nomine meo det vobis. e Hæc mādo vobis, vt diligatis inuicem. Si mundus vos odit: ſcitote, quia me priorē vobis odio habuit. Si de mundo fuiſſetis,

F vobis communicaui. AVG. Quo autem pacto intellecturi ſumus: omnia enim nota feciſſe diſcipulis quæcumque audiuit a patre, cum propterea nota non dicat eis, quia ſcit eos modo portare non poſſe? Sed omnia ſe nota feciſſe diſcipulis dicit, quæ ſe nouit nota facturum, in illa plenitudine, de qua dicit Apoſtol'. Tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum. ſicut enim immortalitatem carnis, & ſalutē animarum futurā expectamus: ita omnem notitiam quæcūque vnigenitus audiuit a patre futuram expectare debemus. Hom.27. GRE. Vel omnia quæ audiuit a patre, quæ nō fieri voluit ſeruis ſuis, ſunt gaudia internæ charitatis, & feſta ſupernæ patriæ, quæ noſtris quotidie mentibus per aſpirationem ſui amoris imprimit. dum enim audita ſuperna cœleſtia amamus: amata iam nouimus, quia amor ipſe notitia eſt. Omnia ergo nota eis fecerat, quia a terrenis deſideriis immutati amoris ſummi facibus ardebant. Hom.76. CHRY. Vel omnia dicit quæcumque eos audire oportebat. Per hoc autem ꝙ dicit ſe audiſſe, oſtendit ꝙ nihil alienum loquitur, ſed quæ patris. Hom.27. GRE. Sed quiſquis ad hanc peruenit dignitatem, vt amicus Dei vocetur, dona quæ percepit ſuper ſe non ſuis meritis tribuat. vnde ſubdit. { Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Tract.81. AVG. O hæc ineffabilis gratia, quid enim eramus quādo Chriſtum nondum elegeramus, & ideo non diligebamus? H niſi iniqui & perditi? Neque enim credideramus in eum vt eligeret nos. nam ſi credentes elegit, eligentes elegit. Hic certe vacat vana illorum ratio, qui ideo nos dicunt electos ante mundi conſtitutionem, quia præſciuit nos Deus futuros bonos, non ſeipſum nos facturum bonos, quoniam ſi propterea nos elegiſſet, quia bonos futuros eſſe præſciebat, ſimul etiam præſciſſet, ꝙ eum nos fuiſſemus prius electuri: non enim aliter poſſumus eſſe boni, niſi forte dicendus eſt bonus, qui non elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non eſt vt dicas, Ideo electus ſum, quia iam credebam. Si enim credebas in eum, iam elegeras eum. Nec eſt vt dicas, Antequam crederem iam bona operabar: ideo electus ſum. Quid enim eſt boni operis ante fidem, quid ergo dicturi ſumus, niſi quia mali eramus, & electi ſumus, vt boni per gratiam nos eligentis eſſemus? Cap.17. AVG. de Prædeſtinatione ſanctorum, electi ſunt itaque ante mundi conſtitutionem ea prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſciuit, electi ſunt aūt de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædeſtinauit impleuit. quos enim prædeſtinauit, hos & vocauit. I Tract. 85. AVG. Super Ioannē. Et videte quemadmodum non eligat bonos, ſed quos elegit, faciat bonos. na ſequitur. { Et poſui vos vt eatis, & fructum afferatis. Ille eſt fructus, de quo iā dixerat: Sine me nihil poteſtis facere: ipſe eſt via, in qua nos poſuit, vt eamus. Ho. eadem. GREG. in Hom. Poſui vos, ad gratiam. Plantaui, vt eatis, quia volendo imus: velle autem aliquid, mente ire eſt. Et fructum afferatis, operando. Qualem uero fructum afferre debeant { Et fructus veſter maneat. } Omne n. quod ſecundum præſens ſæculum laboramus, vix vſque ad mortem ſufficit: mors namque interueniens fructum noſtri laboris abſcindit. quod vero pro æterna vita agitur, etiam poſt mortem ſeruatur, & tunc apparere incipit, cum laborum carnalium fructus ceperit non videri. Tales ergo fructus operemur, qui maneant, qui cum mors cuncta interimat, ipſi exordium a morte ſumant. Tract.eodē. AVGVST. Dilectio ergo eſt ipſe fructus noſter, quæ nunc eſt in deſiderio nondum in ſaturitate. Et ipſo deſiderio quodcumque petierimus in nomine vnigeniti filii, dat nobis pater. vnde ſequitur. { Et quodcumque petieritis patrem in nomine meo, det vobis. } Hoc petimus in nomine Saluatoris, quod pertinet ad rationem ſalutis. K e ¶ Tract.86. AVGVST. Dixerat dominus. Poſui vos vt eatis, & fructum afferatis. Charitas autem fructus noſter eſt, de hoc itaque fructu mandans nobis dicit. Hæc mando vobis vt diligatis inuicem. Vnde & Apoſtolus. Fructus, inquit ſpiritus, charitas, ac deinde cætera tamquam ex iſto capite exorta, & religata contexuit. Meritò itaque ſic dilectionem ſæpe commendat, tamquam ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ non poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus. Hom.76. CHRYSOSTOMVS. vel aliter continua. Dixi quoniam animam meam pro vobis pono, & quia primum vos elegi. Hæc autem omnia non exprobrans dixi, ſed ad dilectionem vos inducens, vt diligatis inuicem: deinde quia perſecutionem pati, & a multis exprobrari difficile erat, oſtendit conſequenter quòd non dolere, ſed lætari oportet. vnde ſequitur { Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit, } quaſi dicat. Scio hoc eſſe durum, ſed propter

Trac.87. propter me patiemini. AVGVST. Cur enim ſe membra ſupra verticem extollunt? recuſas eſſe in corpore, ſi non vis mundi odium ſuſtinere cum capite. Pro dilectione autem patienter debemus etiam mundi odium ſuſtinere, neceſſe eſt enim vt nos oderit, quos cernit nolle quod diligit. vnde ſequitur. { Si de mūdo fuiſſetis, mundus quod ſuū erat diligeret. CHR. Quia .n. ꝓpter Chriſtum pati nondū erat eis ſufficiens mitigationis cauſa, illa cauſa dimiſſa, hanc adiecit, oſtēdens ꝙ hoc eſt virtutis argumentum, a mundo odio haberi, vnde dolere oporteret, ſi a mundo diligeremini. hoc enim eſſet Tract. eodē malitiæ veſtræ oſtenſiuum. AVGVST. Vniuerſæ autem hoc dicit eccleſiæ, quā plurimi mundi nomine appellat, ſicut eſt illud. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Totus ergo mundus odit eccleſiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus recon-Tract.88. ciliatum, inquinatus mundatum. Quæri ergo poteſt ſi etiam mali faciunt perſecutionē malis, ſicut impii reges & iudices, cum eſſent perſecutores piorum, vtiq; & homicidas & adulteros puniebant, quomodo intelligēdum eſt quod dominus ait: Si de mundo eſſetis, mundus quod ſuū erat diligeret? niſi quia mundus eſt in eis a quibus talia ſcelera puniuntur, & mundus eſt in eis a quibus diliguntur. Mundus ergo odit quod ſuum eſt, ex ea parte hominum qua ſceleratis nocet, & diligit quod ſuum eſt, ex ea parte qua ipſis fauet. Si etiam quęratur, quomodo ſe diligat mūdus qui odit modum redemptionis, Diligit vtique falſa dilectione nō vera, quoniam quod ei nocet hoc diligit: odit naturam, diligit vitium. vnde & nos prohibemur diligere in illo quod ipſe diligit, & iubemur diligere quod ipſe odit in ſeipſo. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, iubemurque naturam. Vt autem de hoc mundo damnato non eſſent, electi ſunt inde. non meritis ſuis, quorum nulla bona præceſſerant opera, non natura, quæ tota fuerat in ipſa radice vitiata, ſed gratia. vnde ſequitur. { Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. } GREGO. ſuper Ezechielem in Homi. 9. Nam peruerſorum derogatio vitæ noſtræ approbatio eſt, quia iam oſtenditur nos aliquid iuſtitiæ habere, ſi illis diſplicere incipimus qui non placent Deo: nemo enim poteſt in vna eademque re omnipotenti domino atque eius hoſtibus gratus exiſtere. Nam ſe Deo amicum denegat, qui eius placet inimico, & inimicis veritatis aduerſabitur, qui eidem veritati in mēte ſubiugabitur. Tract.88. AVGVST. Exhortans autem dominus ſuos ſeruos ad mundi odia perferenda patiēter, nullum eius maius & melius q̄ de ſeipſo proponit exemplū. vnde ſequitur. { Mementote ſermonis mei quem ego dixi vobis, Nō eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur, ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrū ſeruabunt. } GLO. Idem obſeruauerunt vt calumniarentur, iuxta illud. Obſeruabit peccator iuſtum. THEO. Vel aliter: Si dominum inquit, perſecuti ſunt vos, etiam ſeruos multomagis, Si non perſecuti fuiſſent, ſed ſermonem cuſtodiuiſſent, veſtrum etiam cuſto-Hom.76. dirent. CHRY. q.d. Non vos turbari oportet ſi communica-Tra. eodem bitis meis paſſionibus, quia vos non eſtis me potiores. AVGV. Hic autem vbi dicitur: Non eſt ſeruus maior domino, illum ſignificat ſeruum pertinentem ad timorem caſtum, qui permanet in ſæ-Ho.eadem. culum ſæculi. CHRY. Deinde & aliam mitigationem ponit, quoniam & pater cum eis contumeliam patitur cui iniuriantur. vnde ſequitur. { Sed hæc omnia facient vobis propter nomen Tract.eodē. meum. } AVGVST. Quæ omnia, niſi quę dixit quæ odio habebunt & perſequentur ſermonemque contemnent? Quid eſt autem aliud dicere: Propter nomen meum, q̄ me in vobis odio habebunt, me in vobis perſequentur, & ſermonē veſtrum, quia meus eſt, ideo non ſeruabunt? Tanto igitur miſeriores qui propter hoc nomen iſta faciunt, quanto beatiores qui propter hoc nomen iſta patiuntur. Faciunt autem & iſta mali malis, ſed vtrique miſeri, & qui faciunt, & qui patiuntur. Quomodo autem hoc erit verum. Hæc omnia facient vobis propter nomen meū, cum illi non propter nomen Chriſti faciant, hoc eſt propter iuſtitiam, ſed propter iniquitatem ſuam. Hęc quæſtio ita ſoluitur, ſi totum referatur ad iuſtos, tamq̄ dictum ſit: Hęc omnia patiemini ab eis propter nomen meum: ſi autem Propter nomen meum, ſic accipitur, ideſt, quod in vobis oderunt & propter iuſtitiam quā in vobis oderunt, ſimiliter recte dici poſſunt & boni, cum perſecutionem faciunt malis, & propter iuſtitiam facere quam diligendo perſequuntur malos, & propter iniquitatem quam oderunt in ipſis malis. Quod

mundus quod ſuum erat diligeret. Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mūdus. Memētote ſermonis mei quem ego dixi vobis. Non eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. Si ſermonem meum ſeruauerūt, & veſtrum ſeruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia neſciunt eum qui miſit me. f Si non veniſſem & locutus eis nō fuiſſem, peccatū nō haberēt. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera nō feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunç autem & viderunt & oderūt & me & patrem meū.

A autem addidit, Quia neſciunt eum qui miſit me, ſecundum eam ſcientiam dictum eſt, qua dicitur ſcire te, ſenſus eſt conſummatus. f ¶ CHRY. Ponit iterum dominus aliam diſcipulorum mitigationem, oſtendens quoniam iniuſte, & in ipſum & in diſcipulos talia operabuntur. vnde dicitur. { Si non veniſſem & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. } AVGVST. Iudæis locutus eſt Chriſtus non aliis gentibus. In eis ergo voluit intelligi mundum, qui odit Chriſtum & diſcipulos eius, imo vero non in eis ſolis, ſed nos quoq; ad eundē mundum pertinere monſtrauit. Numquid ergo ſine peccato erant Iudæi, quibus Chriſtus locutus eſt, anteq̄ Chriſtus in carne veniſſet? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum ſub generali nomine vult intelligi. Hoc eſt enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata, quòd vnuſquiſque ſi non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata. Hoc autem eſt, quia nō crediderunt in Chriſtum, qui propterea venit vt credatur in eum. Hoc ergo peccatum ſi non veniſſet, non vtique haberent. Aduentus enim eius quantum credentibus ſalutaris, tantum non credentibus exitialis factus eſt. Sequitur. { Nunc autem excuſationē non habent de peccato ſuo. } Si autem hi ad quos non venit Chriſtus, nec locutus eſt eis, excuſationem non habent de peccato ſuo, cur hic dictum eſt, propterea iſtos non habere, quia venit & locutus eſt eis? Si autem habent, vtrum ad hoc habent vt a pęnis alienentur, aut ut mitius puniantur? Ad hæc inquiſita reſpondeo, eos ha-C bere excuſationem, non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato ſuo, ꝙ in Chriſtum non crediderunt. Sed non in eo ſunt numero, ad quos per diſcipulos venit, non ſunt enim in pęna leuiori ponēdi, qui omnino legem Chriſti accipere noluerunt, & eam quantū ad ipſos attinet omnino nullam eſſe voluerunt. Hanc etiam excuſationem poſſunt habere, qui priuſquàm euangelium Chriſti audirent, vitæ huius fine pręuenti ſunt, ſed non ideo poſſunt effugere damnationem. Quicumque enim homines niſi in eo ſaluatore ſaluentur, qui venit quærere quod perierat ad perditionem ſine dubio pertinebūt, quàmuis dici poſſit, alios leuiores, alios grauiores pœnas paſſuros. Ille enim perire Deo dicitur, qui ab illa beatitudine quam dat ſanctis ſuis per ſupplicium ſeparatur. Tanta eſt autem diuerſitas ſuppliciorum, quanta eſt diuerſitas peccatorum, quæ quomodo ſe habeat, altius iudicat ſapientia diuina, q̄ coniectura ſcrutatur, aut effatur humana, Hom. eadē. CHRY. Quia vero hin-D cinde cauſabantur, quoniam propter patrem eum perſequebant, deſtruens eorum excuſationem dicit. { Qui me odit, & patrem meum odit. } ALCVI. Sicut enim qui diligit filium, diligit & patrem, quia vna eſt dilectio patris & filij, ſicut vna natura, ita & qui odit filium, odit patrem. Tract.90. AVGVST. Sed cum ſuperius dixerit, Neſciunt eum qui me miſit, quomodo poſſunt odiſſe quē neſciunt? Si enim Deum non quod eſt ipſe, ſed neſcio quid aliud eum ſuſpicantur, aut credunt, non vtique ipſum oderunt; & de hominibus quidem fieri poteſt ut eos ſæpe quos nūquàm vidimus, oderimus, vel diligamus, fama de aliquo ſermocinante, vel bene, vel male. Sed quomodo de quo natura nobis intimatur, dicendus eſt ignotus? Non enim eius facie corporali nobis intimatur, ſed tunc nobis ad cognitionem patet, quando eius mores & vita non latent, alioquin nec ſeipſum noſſe quiſquam poteſt, qui videre faciem ſuam non poteſt. Sed plerumque in eis noſtra credulitas fallitur, quia nonnumq̄ & hiſtoria, & multo magis fama mentitur. E Pertinet autem ad nos, vt quia non poſſumus hominum indagare conſcientiam, de ipſis rebus habeamus veram, certamque ſententiam. Quando ergo non erratur in rebus vt recta ſit improbatio vitiorum virtutumque approbatio, ſi erratur in hominibs, venialis eſt humana tentatio, proinde ſicut fieri poteſt vt homo bonus hominem bonum oderit, neſciens non ipſum, ſed quod putat eſſe ipſum, vel potius diligat neſciēs cum bonum diligit, quod eſt ille, ita fieri poteſt vt homo iniuſtus hominem oderit iuſtum, & tamē dum eum credit iniuſtum, diligat non ipſum, ſed quod putat eſſē ipſum: quemadmodum aūt homines, ſic & Deum. Deinde ſi interrogarentur Iudæi vtrum diligerent Deum, ſe diligere reſponderent, non ex animo mentientes: ſed errādo potius opinantes, qūo enim diligerent patrem veritatis qui habent odio veritatem? Nolunt enim ſua facta damnari, & hoc habet veritas. Tantum igitur oderunt veritatem, quantum oderunt ſuas pænas quas talibus irrogat. Neſciunt autem illam eſſe veritatem, quæ tales quales ipſi ſunt damnat, ac per hoc quia veritatem qua iudicante damnantur

de pa-